

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Волинського національного
університету імені Лесі Українки
Анатолій ЦЬОСЬ
2 грудня 2022 р.

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
докторської дисертації**

Остапенко Тетяни Генадіївни на тему:

**«Наноекономіка як джерело інноваційного розвитку
в умовах глобалізації»**

Актуальність. Поняття «наноекономіка» є відносно новим в економічній науці. За визначенням К. Ерроу, наноекономіка – складова економічної теорії, пов'язана з одиничними трансакціями та поведінкою індивідуальних економічних агентів на т. зв. нанорівні. На сьогодні концепт наноекономіки не є повністю сформованим та недостатньо розкритий у науковій літературі. У зв'язку з цим термін і концепція наноекономіки викликають значний інтерес, дискусії серед учених, а відповідно наукова робота, виконана за такою тематикою, є актуальною та своєчасною на сучасному етапі.

Крім того, в економічній теорії та на практиці набуває поширення поняття «нанотехнології», що пов'язане з використанням технологій у нанометровому масштабі. У цьому контексті важливо з'ясувати, чи є взаємозалежними категорії «наноекономіка» й «нанотехнології» та їх місце в забезпеченні економічного розвитку тощо.

Недостатньо дослідженими також є проблеми впливу наноекономіки на інноваційний розвиток окремої країни та світової економіки загалом. Ґрунтовного аналізу потребують закономірності формування наноекономіки на сучасному етапі, специфіка її розвитку в Україні та економічні ефекти, що вона генерує. Цим й обумовлюється актуальність проведеного дослідження.

Наукові положення та нові науково обґрунтовані результати, одержані здобувачем особисто, їх практична та теоретична цінність. До основних

наукових результатів, що отримані авторкою особисто та виносяться на захист слід віднести:

- визначено природу наноекономічного розвитку економічної системи та його особливості на сучасному етапі суспільного розвитку;
- окреслено методологічні підходи до формування концепції наноекономіки як підґрунтя для інноваційного розвитку суспільства;
- удосконалено понятійно-категоріальний апарат через введення в науковий обіг категорії «наноекономічна інституціональна система» (НЕІС);
- з'ясовано характер впливу наноекономіки на соціально-економічні процеси;
- визначено відмінності між трактуванням наноекономіки через призму теорій людського капіталу, креативної та інформаційної економіки;
- розкрито суть та значення бекіекономіки як складової у структурі наноекономіки;
- обґрунтовано характер впливу інноваційної діяльності на формування бекіекономічного розвитку в розвинених країнах світу та Україні в умовах пандемії та війни;
- виокремлено інноваційні кластери України за критерієм специфіки застосування нанотехнологій;
- запропоновано програму розвитку наноекономіки в Україні.

Метою дисертації є розвиток теоретико-методологічних та прикладних засад формування наноекономіки як інноваційної системи в умовах глобалізації.

Об'єктом дослідження є наноекономіка як соціально-економічний процес в умовах розвитку глобального середовища.

Предметом дослідження є процеси становлення та розвитку наноекономіки, її структури, динаміки та чинників формування.

Тема дисертаційної роботи здобувачки «Наноекономіка як джерело інноваційного розвитку за умов глобалізації» зі спеціальності 08.00.01 - економічна теорія та історія економічної думки затверджена на засіданні вченої ради Волинського національного університету імені Лесі Українки від 29 вересня 2022 року, протокол № 12.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає у формуванні теоретичних та практичних підходів до розвитку наноекономіки та її взаємозв'язку з глобальними інноваційними процесами. Унаслідок проведеного дослідження:

уперше:

- визначено структуру наноекономічної системи через взаємозв'язок її складових: бекіекономіки, економіки людини (що включає срібну економіку) та економіки нанотехнологій;

- на основі інституційного підходу розкрито економічну сутність поняття «бекіекономіка» як інституту, що формується в контексті розвитку економіки домогосподарства (у рамках якої набуваються перші навички господарювання та розвитку економічної поведінки суб'єктами економіки дитячого віку), економіки освіти (що пов'язано з розвитком економічних індивідів у закладах освіти) та бекііндустрії.

Удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат через введення в науковий обіг поняття «наноекономічна інституційна система» (НЕІС), основними характеристиками якої є формування нанотехнологічних рішень під впливом навчання у закладах освіти та застосування їх на практиці;

- структурно-змістовну характеристику категорії «інклюзивний розвиток» через включення в його концептосферу таких понять як «інтеграція» й «ізоляція», що дало можливість виявити характер впливу наноекономіки на інклюзивний розвиток. Запропоновано інтегральний підхід до систематизації суб'єктів інноваційної діяльності, що пов'язані багаторівневою системою інституційних, організаційно-економічних та соціально-гуманітарних нановідносин з жорсткою конкуренцією, постійними змінами в структурі національних економік;

- концептуальну модель реалізації економічної політики розвитку наноекономіки під впливом глобалізаційних процесів та доведено, що її складові мають бути інституціоналізовані шляхом розробки Кодексу законів про бекіекономіку, удосконалення політики розвитку економіки людини та державної політики розвитку нанотехнологій.

Дістало подальшого розвитку:

- дослідження взаємозв'язку концепції наноекономіки з теоріями людського капіталу, креативної та інформаційної економіки. Виявлено, що людський капітал є основоположним чинником розвитку наноекономіки та формування системи відносин «людина-людина» та «людина-суспільство». У цьому контексті креативна економіка є способом досягнення високого рівня розвитку людського капіталу, а інформаційна економіка – засобом реалізації творчої складової економічних суб'єктів;

- особливості розвитку бебіекономіки під впливом пандемії та військових дій, одна з яких полягала у збільшенні бар'єрів доступу до освіти та повноцінного розвитку економічних індивідів;

- аналіз розвитку системи наноекономіки як елементу глобальних структурних перетворень у таких країнах, як Сінгапур, Фінляндія та США, які є лідерами у формуванні конкурентоспроможного середовища за допомогою активного впровадження наноекономічної системи;

- засади формування системи наноекономічних відносин в Україні на базі існуючих інноваційних кластерів. На підставі кластерного аналізу виявлено низьку активність формування міжрегіональних інноваційних кластерів та відсутність сталого розвитку нанотехнологій в інноваційних кластерах;

- концепція економічної політики розвитку нанотехнологій в Україні, яка покликана бути орієнтиром для всіх зазначених суб'єктів та забезпечення їх інтересів;

- характеристика процесів наноекономічної децентралізації в Україні, які проявляються через вплив наноекономіки на мезорівень розвитку економічних систем.

Наукові дослідження, які сформульовані у дослідженні Остапенко Т.Г. спираються на застосування значного спектру методів дослідження. Методологічну основу наукової роботи становлять історико-еволюційний, логічно-структурний, діалектичний методи, інституційний підхід, а також методи економіко-математичного моделювання, системного, кореляційного, кластерного аналізу тощо.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Запропоновані дисертантом пропозиції щодо застосування наноекономіки доповідалися і були схвалені на 32 міжнародних та національних наукових та

науково-практичних конференціях, круглих столах та симпозіумах. Зокрема, *міжнародні науково-практичні конференції*: «Сучасні проблеми менеджменту» (25 жовтня 2012 р., Київ); «Економіка і фінанси: теорія і практика» (26-28 вересня 2013 р., Луганськ - Феодосія); «Сучасні проблеми менеджменту» (25 жовтня 2013 р., Київ); «Економічні перспективи підприємств та регіонів України в контексті основних соціально-еколого-економічних трендів» (22 травня 2014 р., Харків); «Сучасні проблеми менеджменту» (24 жовтня 2014 р., Київ); «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (08 квітня 2015 р., Київ); «ABIA - 2015» (28-29 квітня 2015 р., Київ); «Конкурентоспроможність економіки України в процесі глобалізації» (7-8 травня 2015 р., Запоріжжя); «Геостратегічні пріоритети України в політичній, правовій та інформаційних сферах» (15 жовтня 2015 р., Київ); «Сучасні проблеми менеджменту» (23 жовтня 2015 р., Київ); «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (13 квітня 2016 р., Київ); «Європейські студії в університетах України» (22 квітня 2016 р., Київ); «Aviation in the XXI Century» (19-21 вересня 2016 р., Київ); «Проблеми та перспективи розвитку світової економіки і міжнародних економічних відносин» (30 вересня 2016 р., Київ); «Сучасні проблеми менеджменту» (28 жовтня 2016 р., Київ); «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (13 квітня 2017 р., Київ); «Економіка та менеджмент неприбуткових організацій» (06 жовтня 2017 р., Краматорськ); «Anti-crisis management: State, Region, Enterprise» (17 листопада 2017 р., ЛеМан (Франція)); «Геостратегічні пріоритети України в політичній, правовій та інформаційній сферах» (19 жовтня 2017 р., Київ); «Сучасні проблеми менеджменту» (20 жовтня 2017 р., Київ); «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (18 квітня 2018 р., Київ); «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (04 травня 2018 р., Одеса); «Вільна торгівля, протекціонізм, справедлива торгівля: за і проти» (24 жовтня 2018 р., Київ); «Сучасні проблеми менеджменту» (28 жовтня 2018 р., Київ); «Modern transformations in economic and management» (29 березня 2019 р., Клайпеда (Литва)); «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (10 квітня 2017 р., Київ); «Challenges in Science of Now'Days» (4-5 квітня 2021р., Вашингтон, США); «Economy and Human-centrism: the Modern

Foundation for Human Development” (23-24 квітня 2021р., Лейпціг, Німеччина); “Science, innovations and education: problems and prospects” (15-17 вересня 2021р., Токіо, Японія); «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в європейський науково-інноваційний простір» (1 грудня 2021р., Київ, Україна); “International scientific innovations in human life” (8-10 червня 2022р., Манчестер, Великобританія); I Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету до 160 річниці від дня народження В.І. Вернадського (16-17 березня 2023р., Київ, Україна). *Всеукраїнські науково-практичні конференції*: «Інтеграційні пріоритети України в сучасному неприбуткових організацій» (06 жовтня 2017 р., Краматорськ); «Anti-crisis management: State, Region, Enterprise» (17 листопада 2017 р., ЛеМан (Франція)); «Геостратегічні пріоритети України в політичній, правовій та інформаційній сферах» (19 жовтня 2017 р., Київ); «Сучасні проблеми менеджменту» (20 жовтня 2017 р., Київ); «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (18 квітня 2018 р., Київ); «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (04 травня 2018 р., Одеса); «Вільна торгівля, протекціонізм, справедлива торгівля: за і проти» (24 жовтня 2018 р., Київ); «Сучасні проблеми менеджменту» (28 жовтня 2018 р., Київ); “Modern transformations in economic and management” (29 березня 2019 р., Клайпеда (Литва)); «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (10 квітня 2017 р., Київ); “Challenges in Science of Now’Days” (4-5 квітня 2021р., Вашингтон, США); “Economy and Human-centrism: the Modern Foundation for Human Development” (23-24 квітня 2021р., Лейпціг, Німеччина); “Science, innovations and education: problems and prospects” (15-17 вересня 2021р., Токіо, Японія); «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в європейський науково-інноваційний простір» (1 грудня 2021р., Київ, Україна); “International scientific innovations in human life” (8-10 червня 2022р., Манчестер, Великобританія); I Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету до 160 річниці від дня народження В.І. Вернадського (16-17 березня 2023р., Київ, Україна). *Всеукраїнські науково-практичні конференції*: «Інтеграційні пріоритети України в сучасному гео економічному

просторі» (4-5 жовтня 2013 р., Сімферополь); «Функціонування економічних систем в умовах постіндустріального розвитку» (22-25 жовтня 2015 р., Харків); «Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки» (12-13 квітня 2016р., Дніпропетровськ); «Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи» (29 листопада 2016 р., Львів); «Сучасні теоретичні та практичні аспекти антикризового регулювання економіки країни» (13 жовтня 2018 р., Одеса); «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (02 березня 2019 р., Одеса); *круглих столах*: «Виробничий менеджмент: історія і сьогодення» з нагоди 100 річчя виходу праці Анрі Файоля «Загальне та промислове управління» (1916р.)» (23 жовтня 2016 р., Київ); «Віртуалізація світової економіки: нові підходи до конкурентної боротьби» (16 березня 2017 р., Київ); *міжнародних симпозіумах*: «Міжнародні і національні наукові організації як фактор формування глобального наукового суспільства» (15-17 травня 2017 р., Київ); «100-річчя Національної академії наук України: минуле та сучасне (Добровські читання)» (12-13 березня 2018 р., Київ).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств Національного авіаційного університету. Зокрема автор брала активну участь у виконанні досліджень, що фінансуються з Державного бюджету України: «Сучасні тенденції розвитку транспортної системи України в умовах поглиблення інтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0113U004932). Окремий розділ здобувача докторського ступеня Т. Г. Остапенко «Умови економічної та технологічної децентралізації в Україні в контексті розвитку наноекономіки в умовах глобалізації» викладено у спільній монографії, яку підготовлено в рамках наукової діяльності кафедри бізнес-адміністрування і корпоративної безпеки Міжнародного гуманітарного університету «Удосконалення механізмів управління ефективністю діяльності й інтенсифікації бізнес-процесів виробничого та невиробничого секторів економіки» (номер державної реєстрації 0115U0001935). Також узято участь у виконанні науково-дослідної роботи за темою: «Управління стійким

розвитком суб'єктів господарювання в умовах соціально орієнтованої економіки» (номер державної реєстрації 0116U001487).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення і висновки, викладені автором у дисертації, використано в практичній діяльності державних установ, органів місцевого самоврядування, вищих навчальних закладів, а саме: Міністерством освіти і науки України – Державною науковою установою «Інститутом модернізації змісту освіти» при дослідженні впливу бебіекономіки на розвиток наноекономіки та глобальних ринків високих технологій (акт впровадження результатів науково-дослідної роботи від 20.10.2021 року); у навчальній діяльності Національного авіаційного університету у забезпеченні методичного супроводу дисципліни «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» (довідка від 20.10.2021); в діяльності Спілки підприємців малих, середніх і приватизованих підприємств України (довідка від 19.10.2021); в діяльності Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (довідка від 21.10.2021); в діяльності Комунальної науково-дослідної установи «Науково-дослідний інститут соціально-економічного розвитку міста» (довідка від 25.10.2021); в діяльності Департаменту (Центру) надання адміністративних послуг виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) (довідка додається), в діяльності секретаріату Уповноваженого з прав людини (довідка від 26.05.2023 № 4821).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, які викладені у дисертації одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві використано лишень ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи дисертанта. Свідченням цього є високий рівень унікальності запропонованої до експертизи дисертаційної роботи шляхом застосування програм «unicheck», «strikeplagiarism».

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих працях. Основні положення дисертації опубліковано у 42 наукових працях обсягом 59,35 др. арк., із них: 1 одноособова монографія; 5 колективні монографії; 17 статей у наукових фахових виданнях України; 8 статей у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз, 5 статей

у наукових міжнародних виданнях, що включені до науково метричних баз (3 – Scopus і 2 – Web of Science); 6 статей у зарубіжних виданнях.

Монографії:

1. Остапенко Т. Г. Наноекономіка: доміанти та динаміка розвитку в глобальному середовищі : монографія. Київ: Автограф, 2019. 408 с. (21,7 д.а.).

2. Ostapenko T. Nano-innovative processes in modern social and economic systems. Actual issues of modern development of socio-economic systems in terms of the COVID-19 pandemic: scientific monograph. VUZF University of Finance, Business and Entrepreneurship. Sofia: VUZF Publishing House “St. Grigorii Bogoslov”, 2021. 475 p. T. Ostapenko. P. 130-138

3. Sustainable Development Under the Conditions of European Integration, Part II: collective monograph [editorial board Darko Bele, Lidija Weis, Nevenka Maher]. – Ljubljana: VSPV, Visoka sola za poslovne vede = Ljubljana School of Business, 2019. 458 p. (subchapter: “Nanoeconomy in Ukraine as a Factor of Sustainable Development” / Т.Н. Остапенко. P. 209-227 (1,44 д.а., які належать особисто автору).

4. Актуальні проблеми соціально-орієнтованої економіки: колективна монографія за ред. д.е.н., проф. Прохорової В. В. Харків: Смугаста типографія, 2017. 391 с. (17,46 д.а., підрозділ 3.5: «Проблеми розвитку вітчизняного менеджменту домогосподарств як провідна ланка формування глобальних ринків нанотехнологій» Т. Г. Остапенко. С. 120-136. (0,76 д.а., які належать особисто автору).

5. Social Educational Project of Improving Knowledge in Economics. Monograph. Innovation in Education and Economy. – Norderstedt (Deutschland), Poitiers (France): Association 1901 “SEPIKE”, 2017 154 p. (chapter: “Household Management as Main Link of Nanotechnologies Global Market Forming” Т.Н. Остапенко. P. 107-116 (0,91 д.а., які належать особисто автору)).

6. Економічні та соціальні перспективи децентралізації в Україні : монографія. [авт. кол.: Є. В. Афанасьєв та ін.], під заг. ред. Ю. З. Драчука, В. Я. Швеця, М. С. Пашкевич; М-во освіти і науки України; Міжнар. гуманіт. ун-т, Нац. гірн. ун-т. Дніпропетровськ: НГУ, 2016. 321 с. (12,25 д.а., підрозділ 5: «Умови економічної та технологічної децентралізації в Україні в контексті розвитку

наноекономіки в умовах глобалізації» Т. Г. Остапенко. С. 207-230. (1,49 д.а., які належать особисто автору).

У наукових фахових виданнях:

7. Остапенко Т. Г. Наносектор економіки як сукупність суспільних зв'язків, відносин та інститутів в умовах військових дій. *Економіка та суспільство*. 2022. № 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1587>. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-41-64

8. Ostapenko T. Formation of baby economy in Ukraine as a factor of national economy adaptation to the modern global environment. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2019. Вип. 141. С. 74-88 (1,24 д.а.).

9. Остапенко Т. Г. Вплив бебіекономіки на розвиток інноваційної системи України. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право: науковий журнал*: Київ, НАУ, 2019. №2. С. 50-55 (0,59 д.а.).

10. Остапенко Т. Г. Розвиток транспортної системи України як чинник формування та взаємопереплетення елементів наноекономіки в глобальному середовищі. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право: науковий журнал*. Київ : НАУ, 2018. № 2. С. 54-60 (0,79 д.а.).

11. Остапенко Т. Г. Структура, різновиди та закономірності розвитку глобальних ринків високих технологій. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право: науковий журнал*. Київ, НАУ, 2018. №1. С. 130-139 (1,24 д.а.).

12. Ostapenko T. H. Important Impact of the Evolution of the Global Markets of High and NanoTechnologies on the National Economic System of Ukraine and its Nano-Level. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право: науковий журнал*. Київ: НАУ, 2017. №2. С. 75-83 (1,22 д.а.).

13. Ostapenko T. H. Influence of Bebyeconomy on Formation and Development of Global Markets of High and NanoTechnologies. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право: науковий журналю*. Київ, НАУ, 2017. №1. С. 45-50 (0,79 д.а.).

14. Остапенко Т. Г. Нанорівень розвитку менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Управління розвитком: збірник наукових праць*. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. №3 (185). С. 48-54 (0,73 д.а.).

15. Остапенко Т. Г. Проблеми подальшої глобалізації за умов існування наноекономічного рівня міжнародних економічних відносин. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право: науковий журнал*. Київ: НАУ, 2016. №1. С. 59-67 (0,84 д.а.).

16. Остапенко Т. Г. Глобальний інституціоналізм як передумова розвитку глобального ринку високих технологій. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право: науковий журнал*. Київ: НАУ, 2015. №2. С. 67-73 (0,98 д.а.).

17. Остапенко Т. Г. Створення бюро кар'єр в університетах України як чинник інтеграції національної економіки до глобальних ринків високих технологій. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право: науковий журнал*. Київ: НАУ, 2015. №1. С. 97-102 (0,73 д.а.).

18. Остапенко Т. Г. Можливості розвитку глобальних ринків високих та нанотехнологій в контексті еволюції національної економіки. *Економіка, фінанси, право: інформаційно-аналітичний журнал*. Київ: Аналітик, 2015. №1. С. 3-12 (0,88 д.а., особисто автору 0,58 д.а. – розвиток глобальних ринків високих та нанотехнологій).

19. Остапенко Т. Г. Вплив наноекономіки на процеси імпортозаміщення у міжнародних економічних відносинах України. *Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту*. Серія «Економіка і управління». Київ: ДЕТУ, 2014. Вип. № 28. С. 217–227 (0,75 д.а.).

20. Остапенко Т. Г. Особливості формування глобальних ринків нанотехнологій. *Банківська справа: науково-практичне видання*. Київ, Знання, 2014. №5-6. С. 29-37 (0,63 д.а.).

21. Остапенко Т. Г. Організація людської поведінки як фактор активізації міжнародних економічних відносин. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля: науковий журнал*. Луганськ; СхНУ ім. Володимира Даля, 2013. № 12 (201). С. 124-128 (0,55 д.а.).

22. Остапенко Т. Г. Вплив національної інноваційної системи на якість зовнішньоекономічної діяльності підприємств України. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право: науковий журнал*. Київ: НАУ, 2013. №2. С. 147-151 (0,63 д.а.).

23. Остапенко Т. Г. Інтелектуальний капітал: особливості та шляхи його прирощення. *Банківська справа: науково-практичне видання*. Київ: Знання, 2012. №4. С. 97-109 (0,6 д.а., особисто автору 0,2 д.а. – шляхи прирощення інтелектуального капіталу).

У наукових фахових виданнях України та тих, що, включено до міжнародних наукометричних баз даних:

24. T. Ostapenko, I. Britchenko, P. Lošonczi, S. Matveiev. Identification of regularities in the development of the baby economy as a component of nanolevel of economic system. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2022. Vol. 1. No13 (115). P. 92-102.(SCOPUS).

25. T. Ostapenko, I. Britchenko, P. Lošonczi. Resaerch of the intelligent resource security of the nanoeconomic development innovation paradigm. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2021. Vol. 7. No. 5 (December). P. 159-168. (Web of Science)

26. T. Ostapenko, I. Britchenko, V. Marchenko. Definition of conceptual basics of nanoeconomics of inclusive society environment. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2021. 5/13 (113). P. 34-43. (SCOPUS)

27. T. Ostapenko, M. Kolesnyk. Nanoeconomics and innovative marketing as factors of sustainable development in global environment. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2021. Vol. 7. No. 3 (June). P. 159-167. (Web of Science)

28. T. Ostapenko, O. Onopriienko, I. Hrashchenko, E. Danilova. Investigating the influence of nano-economy management channels on global transformations in the world. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2021. 3/3 (111). P. 18-30. (SCOPUS)

29. Остапенко Т. Г. Розвиток нанотехнологічних досліджень як фактор активізації міжнародних торговельних відносин. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія: Економіка і управління (Index Copernicus): Київ: ВД «Гельветика», 2021. Т. 32 (71). №1. С. 9-19.

30. Остапенко Т. Г. Розвиток глобального економічного середовища в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство (Index Copernicus): Ужгород: Ужгородський державний університет, 2019. Вип. 25. Ч. 2. С. 37-41 (0,71 д.а.).

31. Остапенко Т. Г. Порівняльний аналіз структури наноекономіки та теорій людського капіталу, креативної економіки й інформаційної економіки. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії: науковий журнал* (Index Copernicus). Запоріжжя: ЗДІА, 2018. №6 (18). С. 51-59 (1,14 д.а.).

32. Остапенко Т. Г. Характеристики глобальної економіки нано-технологій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки (Index Copernicus). Херсон: Херсонський державний університет, 2018. Вип. 28-1. С. 27-31 (0,62 д.а.).

33. Остапенко Т. Г. Умови переходу високо- та нанотехнологічних галузей господарського комплексу України до розвитку шостого та сьомого укладів. *Інноваційна економіка: науково-виробничий журнал* (Index Copernicus). Тернопіль: Подільський державний аграрно-технічний університет, 2017. № 5-6 (69). С. 46-52 (0,78 д.а.).

34. Остапенко Т. Г. Характеристика глобальних ринків високих та нано-технологій. *Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин: науковий часопис* (Index Copernicus). Київ: ІМВ, 2016. Вип. 129. С. 114–130 (1,08 д.а.).

35. Остапенко Т. Г., Вітюк О.В. Система менеджменту підприємств – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в контексті екологічних проблем людства. *Економіка, фінанси, право: інформаційно-аналітичний журнал* (Index Copernicus). Київ: Аналітик, 2016. №4/1. С. 37–40 (0,60 д.а., особисто автору 0,40 д.а. – екологічні та інші проблеми людства).

36. Остапенко Т. Г. Бебі-економіка як чинник підвищення ефективності використання людського капіталу в умовах глобалізації. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. Серія: Економічні науки (Index Copernicus, Google Scholar). Київ: УДУФМТ, 2015. № 3 (80). С. 66–73 (0,73 д.а.).

У зарубіжних виданнях:

37. Ostapenko T. H. Formation of Entrepreneur Behavior of Individuals in the Cultural Environment of National Economics in Singapore, Finland and USA. *Management: Theory & Practice*. (BazEkon, BazHum, CEEOL, Index Copernicus International, PBN (Polska Bibliografia Naukowa), POL-Index). Warsaw (Poland): Warsaw Management University. 2018. #25 (3). P. 43-52 (1,68 д.а.).

38. Ostapenko T. H. Structure of Nano-economy as a Composition of System of International Economic Relations. *Journal SEPIKE. Social Educational Project of Improving Knowledge in Economics*. Poitiers, Frankfurt, Los Angeles, 2018. Ed. 20 (30.06.2018). P.136-140 (0,70 д.а.).

39. Ostapenko T. H. Participation of Technology Developed Countries in the International Transfer of Technologies. *International Scientific Journal: Economics & Education* Riga (Latvia), ISMA anno1994, 2017. Vol. 2, Is. 1. P. 27-34 (0,98 д.а.).

40. Ostapenko T. H. Laws and Evolution of International System of Global High Technology Markets under the Influence of NanoEconomy. *Вестник КЭУ: экономика, философия, педагогика, юриспруденция: научное издание*. Караганда (Казахстан): Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, 2017. № 1 (44). С. 79-85 (0,95 д.а.).

41. Ostapenko T. H. Development of NanoEconomy as a Factor of Forming the Effective National Innovation System of Singapore. *EUREKA: Social and Humanities*: Tallinn (Estonia). 2016. Volume 6 (6). P. 23-32. (0,78 д.а.).

42. Ostapenko T. H. Global Economy and Innovation Processes Fragmentation. *Journal of Global Economy Review*. Kastoria (Greece): State Technological Education Institute of Western Macedonia, 2016. Vol. 1. №5. P. 34-42. (0,94 д.а.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 407 сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить 31 рисуноків на 31 сторінках, 47 таблиць на 47 сторінках, 6 додатків на 6, сторінках. Список використаних джерел містить 413 найменувань.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційного дослідження.

Водночас в процесі рецензування представлених результатів слід виокремити окремі зауваження та дискусійні моменти:

- 1) потребує уточнення авторське бачення поняття «наноекономіка», її структури та етапів розвитку. Зокрема, незрозумілими є критерії виокремлення складових наноекономіки, а саме: бєбієкономіки, економіки людини, економіки нанотехнологій. Крім того, роз'яснення потребує низка понять, які використовуються у наступних розділах (нанопродукт, нанопопит, наностаття, наноізоляція, нанорівень, наносектор, нанотканина тощо);
- 2) на нашу думку, виявлення закономірностей та особливостей розвитку наноекономіки мають бути результатом, а не вихідними умовами проведеного дослідження та обов'язково мають бути підтвердженими за допомогою економічного аналізу. Сумнівним є коректність побудови та релевантність висновків лінійної регресійної моделі та використання кластерного аналізу;
- 3) не в повній мірі розкрито особливості розвитку наноекономіки в Україні;
- 4) запропоновані автором елементи наукової новизни потребують певного доопрацювання;
- 5) висновки у науковій роботі вимагають узагальнення відносно мети та поставлених завдань;
- 6) у роботі є незначні огріхи орфографічного, граматичного та стилістичного характеру.

Загальний висновок. Наукове дослідження, виконане Остапенко Тетяною Генадіївною на тему: «Наноекономіка як джерело інноваційного розвитку за умов глобалізації» є завершеним, самостійно виконаним ґрунтовним дослідженням, містить наукову новизну, має теоретичне і практичне значення. В роботі подано теоретико-методологічні аспекти з прикладними розробками та рекомендаціями, використано загальноприйняті класичні і сучасні методи дослідження. Робота є цілісною, містить нестандартні підходи до вирішення наукового завдання, що виявляється у поглибленні теоретичних і розробленні методологічних засад щодо формування наноекономіки як джерела інноваційного розвитку.

Рецензенти на підставі експертизи дисертації та наукових публікацій, в також висновків та рекомендацій членів фахового семінару, керуючись «Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора економічних наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада

2021 року дійшли до висновку, що дисертаційна робота Остапенко Т.Г. є актуальною, своєчасною, вирішує важливе теоретичне та практичне значення, вміщує елементи новизни та може бути рекомендованою для подальшого розгляду та рецензування у спеціалізованій вченій раді зі спеціальності: 08.00.01 економічна теорія та історія економічної думки.

Проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці, д.е.н., професор

Людмила ЄЛІСЄВА

Завідувач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу, д.е.н., професор

Олена ПАВЛОВА

Професор кафедри фінансів, д.е.н., професор

Микола КАРЛІН